

การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดหนองบัวลำภู

RESEARCH AND INNOVATION DEVELOPMENT OF RAISING NATIVE CHICKENS USING THE LOCAL WISDOM IN NONGBUALAMPHU PROVINCE.

จิราภรณ์ หล้าฤทธิ^{1*} และ ภัทรริธา ผลงาม²

Jirapon Larit^{1*} and Patthira Phon-ngarm²

สาขายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จังหวัดเลย ประเทศไทย^{1*, 2}

Regional Development Strategy Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University,

Loei, Thailand^{1*, 2}

goiart@hotmail.com^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู 2) พัฒนานวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้อง 3) นำนวัตกรรมสู่การปฏิบัติและประเมินผล ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณกับกลุ่มตัวอย่างผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง จำนวน 377 ครัวเรือน และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพกับกลุ่มกำหนดนวัตกรรม จำนวน 60 ครัวเรือน และกลุ่มนำนวัตกรรมไปปฏิบัติ จำนวน 30 ครัวเรือน เก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรม การเลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้นวัตกรรม 5 ด้าน นำสู่การปฏิบัติ พบว่า 1) การคัดเลือกพันธุ์ โดยดูจากลักษณะภายนอก ความสมบูรณ์แข็งแรง ไม่จิกตีลูกไก่ 2) การผสมพันธุ์ ใช้ตัวผู้ 1 ตัว ต่อตัวเมีย 5 ตัว 3) โรงเรือนไก่พื้นเมือง ใช้แบบโรงเรือน ที่ทำได้ง่าย วัสดุในท้องถิ่น 4) การให้อาหาร ไก่พื้นเมืองแรกเกิดถึง 2 เดือน ใช้ปลายข้าวผสมกับ ใบผักตำลึงสับละเอียด และอายุ 2 เดือนขึ้นไป ใช้รำรวม ข้าวเปลือกผสมกับต้นกล้วยสับละเอียด และใบผักตำลึงสับ ให้กินวันละ 2 ครั้ง ภาชนะสำหรับใส่น้ำและอาหารใช้สีแดง และ 5) การรักษาโรค ใช้สมุนไพรที่มีในท้องถิ่น

คำสำคัญ: การพัฒนา นวัตกรรม ไก่พื้นเมือง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to study the current situation of raising native chickens using local wisdom in Nongbualamphu Province, 2) to develop the innovations of raising native chickens using the local wisdom in Nongbualamphu Province by participatory process of related parties, 3) to apply these innovations in practice and evaluate the results. The quantitative research methodology was used with 377 native chicken farmers. The qualitative research methods was used with a total of 60 households of the innovation stipulation group and 30 households comprising the innovation application group. The data was collected through in-depth interviews and group discussions. The research results revealed the innovations of raising native chickens in Nongbualamphu Province by the participatory processes. There are five innovations that led to the best practices, as follow: 1) The selection was done by examining the appearance and strength without pinching the chicken, 2) in breeding, one cock was with five hens, 3) for native chicken houses, a simple house pattern was easily made by local materials, 4) for feeding native chickens from birth to two months of age was mix of treadted by the rice bran with finely chopped vegetables and for over two months of age was treated by mix the rice bran with finely chopped banana stalk and chopped vegetables and treat them twice a day and use the red containers for food and water, and 5) for the treatment of the health of the chickens, local herbs was used.

Keywords: innovation development, native chickens, local wisdom in Nongbualamphu Province

บทนำ

ไก่พื้นเมืองตามประวัติศาสตร์มีต้นกำเนิดมาจากไก่ป่าในทวีปเอเชีย โดยเฉพาะในแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ไทย มาเลเซีย และจีนตอนใต้ มนุษย์ได้นำมาเป็นสัตว์เลี้ยงเมื่อประมาณ 3,000 ปีก่อนไก่และมนุษย์ดำรงชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไก่อาศัย

การเลี้ยงดูและการป้องกันอันตรายจากมนุษย์ ในขณะที่มนุษย์อาศัยไก่และไข่เป็นอาหาร เรียกว่าเป็นวิวัฒนาการของสัตว์และมนุษย์ให้อยู่ร่วมกัน วิวัฒนาการของไก่เป็นไปตามวิถีชีวิตของเจ้าของ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ บางปีเกิดภัยธรรมชาติ รุนแรง สัตว์เลี้ยงตายลง หรือมีโรคระบาดรุนแรง

ไก่อจะตายมากแต่ไม่ตายหมด จะมีเหลือให้ขยายพันธุ์จำนวนหนึ่ง โดยปกติแล้วจะเหลือต่ำกว่า 10% จำนวนนี้จะขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนตัวที่แข็งแรงทนทานเท่านั้นจึงจะอยู่รอดเป็นการคัดเลือกโดยธรรมชาติจนเป็นไก่พื้นเมืองสืบทอดมา ไก่พื้นเมืองจึงเป็นมรดกวัฒนธรรมและเทคโนโลยีชีวภาพที่หลากหลาย เป็นทรัพย์สินภูมิปัญญาของชาวบ้านโดยแท้ เมื่อไก่พื้นเมืองเป็นไก่ที่วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงพันธุ์มาโดยอาศัยพื้นฐานของธรรมชาติเป็นหลัก จึงทำให้ไก่พื้นเมืองมีหลากหลายสายพันธุ์ แต่ละพันธุ์ก็จะมีจุดเด่นเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัว เช่น ความต้านทานโรคและแมลง สามารถเติบโตและขยายพันธุ์ภายใต้สภาพแวดล้อมการเลี้ยงดูของเกษตรกรในชนบท จึงเหมาะที่จะทำการอนุรักษ์และพัฒนาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (Marikathat, 2015)

ปี พ.ศ. 2547 ได้เกิดโรคไข้หวัดนก H1N5 ระบาดในประเทศไทย มีการฆ่าไก่พื้นเมืองไปประมาณ 20 ล้านตัว (Choprakarn & Wongpichet, n.d.) ตั้งแต่กลางเดือนมกราคมถึงสิ้นเดือนกุมภาพันธ์ เกษตรกรใช้เวลา 6 เดือนในการเลี้ยงไก่ฝูงใหม่ ได้พันธุ์ไก่พื้นเมืองมาจากเพื่อนบ้านหรือหมู่บ้านอื่นที่ไม่มีการทำลายไก่ ทำให้ไก่ขยายพันธุ์ต่อ ซึ่งถือว่าเป็นข้อดีของไก่พื้นเมืองเกี่ยวกับการเพิ่มจำนวนเพราะเป็นความยืดหยุ่นของประชากรไก่พื้นเมือง (population elasticity) (Simaraks et al., 2015) ในปี 2557 ประเทศไทย มีเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองภายในประเทศทั้งหมด จำนวน

2,345,114 ครัวเรือน ซึ่งจังหวัดที่มีครัวเรือนเลี้ยงไก่พื้นเมืองมากที่สุด คือ จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 154,567 ครัวเรือน รองลงมาคือ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 85,615 ครัวเรือน จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 82,154 จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 81,434 ครัวเรือน และอุบลราชธานี จำนวน 78,510 ครัวเรือน จากที่กล่าวมาเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ไม่ติดลำดับเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง จำนวนมากในประเทศไทย จึงได้มีการส่งเสริม โดยจังหวัดหนองบัวลำภู ในปี 2559 มีผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง 6 อำเภอ จำนวน 19,527 ครัวเรือน แต่การเลี้ยงไก่พื้นเมืองมักพบปัญหาในการเลี้ยง คือ การตายด้วยโรคระบาดเป็นประจำ แต่ตลาดไก่พื้นเมืองนั้นพบว่าขายได้ราคาดี ไม่มีปัญหาสินค้าล้นตลาด เนื่องจากไก่พื้นเมืองมีรสชาติอร่อยเนื้อนุ่ม สามารถนำไปประกอบอาหารได้หลายอย่าง ประชาชนส่วนใหญ่จึงนิยมบริโภคไก่พื้นเมือง

จากปัญหาและความสำคัญดังที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด ในฐานะที่ผู้วิจัยมีหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู ร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จึงตระหนักและเล็งเห็นความจำเป็นที่จะทำการศึกษาองค์ความรู้ สภาพปัจจุบันและปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การคัดเลือกพันธุ์ การผสมพันธุ์ โรงเรือนไก่พื้นเมือง การให้อาหาร และการรักษาโรค

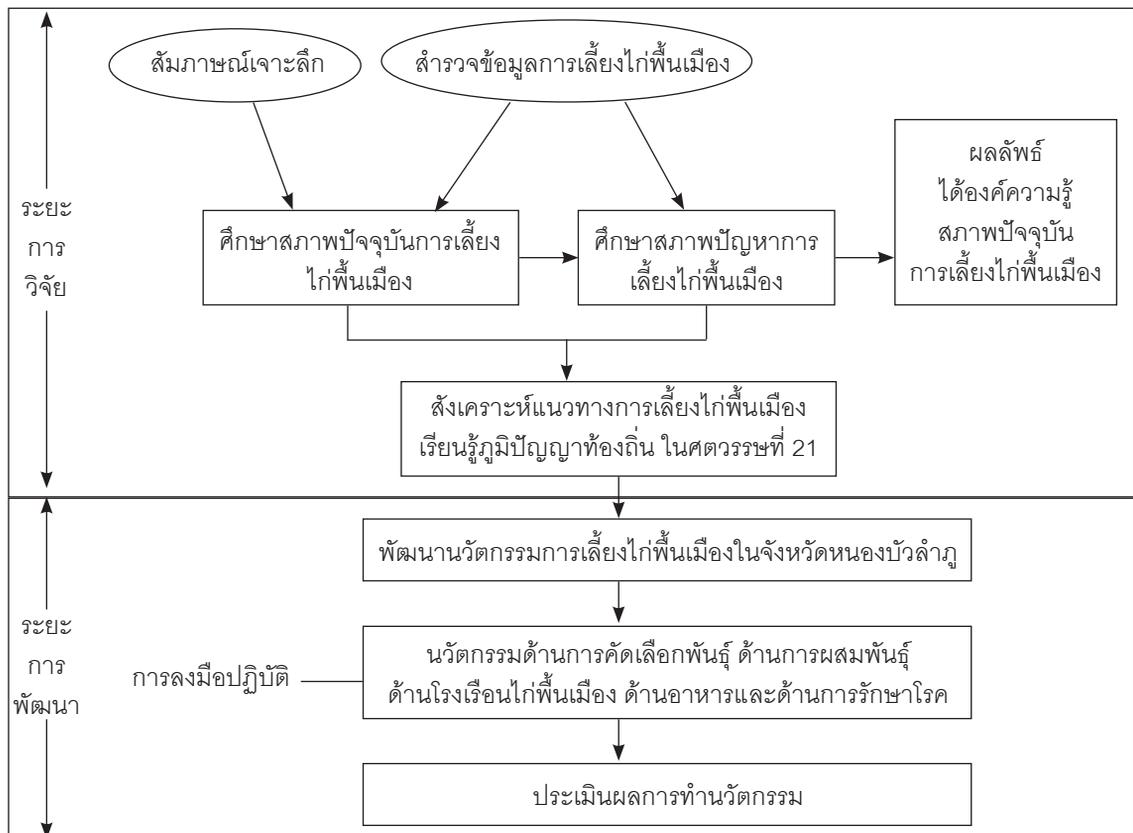
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อนำนวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การปฏิบัติและประเมินผลนวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คือ ผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง จำนวน 377 ครัวเรือน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย และเชิงคุณภาพ คือ กลุ่มกำหนดนวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมือง จำนวน 60 ครัวเรือน และกลุ่มนำนวัตกรรมไปปฏิบัติ จำนวน 30 ครัวเรือน ใช้การสัมภาษณ์
2. ด้านเนื้อหา ศึกษาโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดความพึงพอใจ ทฤษฎีสังคมวิทยา และทฤษฎีจิตวิทยา

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยได้ออกแบบขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นการเลี้ยงไก่พื้นเมือง และสำรวจบริบทจังหวัดหนองบัวลำภู และข้อมูลพื้นฐานการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ในขั้นตอนมีกิจกรรมดังนี้

1) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู

2) การสำรวจ เพื่อสำรวจบริบทจังหวัดหนองบัวลำภู และข้อมูลพื้นฐานการเลี้ยงไก่พื้นเมือง โดยวิธีการสำรวจจากกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดหนองบัวลำภู ได้แก่ ประชาชนผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง

3) การสัมภาษณ์เจาะลึก เพื่อสัมภาษณ์เจาะลึกเกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู องค์ความรู้การเลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู กับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำองค์กรเอกชน นายกองคกรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอ ตัวแทนบริษัท ซีพีเอฟ จำกัด (มหาชน) สาขาอุดรธานี และตัวแทนบริษัท เบทาโกร สาขาอุดรธานี

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนานวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยการจัดเวทีประชุมระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม เกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำองค์กรเอกชน นายกองคกรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอ บริษัท ซีพีเอฟ จำกัด มหาชน สาขาอุดรธานี และบริษัท เบทาโกร สาขาอุดรธานี จำนวน 30 คน เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภูที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นนำนวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู สู่การปฏิบัติ ซึ่งลงมือฝึกปฏิบัติจริง โดยประชุมคณะทำงาน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำองค์กรเอกชน นายกองคกรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอ ตัวแทน บริษัท ซีพีเอฟ จำกัด (มหาชน) สาขาอุดรธานี และตัวแทน บริษัท เบทาโกร สาขาอุดรธานี เพื่อดำเนินการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน จัดทำแผนปฏิบัติการ จากนั้นลงมือปฏิบัติจริงเป็นเวลา 1 ไตรมาส

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นประเมินผลนวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในจังหวัดหนองบัวลำภู เป็นการประเมินผลผลิตและผลลัพธ์ คือ ประเมินผลผลิต โดยวิธีการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำองค์กรเอกชน นายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ นักพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอ ตัวแทน บริษัทซีพีเอฟ จำกัด (มหาชน) สาขาอุดรธานี และตัวแทนบริษัท เบทาโกร สาขาอุดรธานี จำนวน 30 คน และประเมินผลลัพธ์ โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจ

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาศาภาพปัจจุบัน และสภาพปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีเหตุผลที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองเพราะเป็นอาชีพของบรรพบุรุษเลี้ยงไก่ตาม ๆ กันมา มีจำนวน 366 คน (ร้อยละ 18.64)

ตารางที่ 1 สภาพปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

สภาพปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมือง	จำนวน	ร้อยละ
1. เหตุผลที่เลี้ยงไก่พื้นเมือง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ n = 1,963)		
เป็นอาชีพของบรรพบุรุษเลี้ยงไก่ตาม ๆ กันมา	366	18.64
รักการเลี้ยงไก่	352	17.93
ไก่พื้นเมืองเลี้ยงง่าย	265	13.50
ไก่พื้นเมืองขายได้ราคาสูง	57	2.90
หาตลาดง่าย	83	4.23
เลี้ยงเพื่อความสวยงาม	22	1.13
เลี้ยงไว้เป็นงานอดิเรก	31	1.58
เลี้ยงไว้ขายเป็นพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์	79	4.02
ชอบกินเนื้อไก่และไข่ไก่จึงเลี้ยงไว้กินและขาย	360	18.34
เลี้ยงเพราะต้องการมูลไก่ใช้เป็นปุ๋ยใส่พืชไร่ พืชสวน	348	17.73
รวม	1,963	100.00

ตารางที่ 2 วิธีการผสมพันธุ์ไก่พื้นเมือง

สภาพปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมือง	จำนวน	ร้อยละ
1. วิธีการผสมพันธุ์ไก่พื้นเมือง ธรรมชาติ	377	100.00
รวม	377	100.00

ตารางที่ 3 อาหารไก่พื้นเมือง

สภาพปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมือง	จำนวน	ร้อยละ
1. อาหารที่ให้ไก่กินมาจากแหล่งใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ n = 1,121)		
ผสมเอง	237	21.14
ซื้ออาหารสำเร็จรูปจากร้านขายอาหารสัตว์	219	19.54
อาหารวัตถุดิบล้วน ๆ เช่น ข้าวเปลือก ข้าวโพด	208	18.55
ปล่อยให้หากินเองตาม	189	16.86
ปล่อยให้หากินและให้อาหารเสริมเป็นครั้งคราว	268	23.91
รวม	1,121	100.00
2. อาหารที่ให้ (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ n = 1,294)		
ข้าวเปลือก	377	29.13
ข้าวโพด	270	20.87
ปลายข้าว	377	29.13
รำ	270	20.87
รวม	377	100.00

จากตารางที่ 2 พบว่า ปล่อยให้ไก่คัดเลือก
กินเองผสมพันธุ์ตามธรรมชาติ มีจำนวน 377 คน
(ร้อยละ 100.00)

จากตารางที่ 3 พบว่า อาหารที่ให้ไก่จะ

ปล่อยให้หากินเองและให้อาหารเสริมเป็นครั้งคราว
มีจำนวน 268 คน (ร้อยละ 23.91) อาหารที่ให้
คือข้าวเปลือกและปลายข้าว มีจำนวน 377 คน
(ร้อยละ 29.13)

ตารางที่ 4 สมุนไพรที่ใช้กับไถ่พื้นเมือง

สมุนไพรที่ใช้กับไถ่พื้นเมือง	จำนวน	ร้อยละ
1. สมุนไพรที่ใช้แทนยาปฏิชีวนะ (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ n = 405)		
บอระเพ็ด เพื่อบำรุงร่างกาย	121	29.88
เครือตดหมา เพื่อบำรุงร่างกาย	33	8.15
ขมิ้นชัน ฟ้าทะลายใจร ตะไคร้หอม เพื่อสร้างภูมิคุ้มโรค	41	10.12
ผักสาบเสือ บอระเพ็ด เพื่อบำรุงร่างกาย	49	12.10
มดแดง รักษาโรคห่า	33	8.15
เปลือกอะรง รักษาโรคห่า	16	3.95
ใบตะไคร้และมดแดง รักษาโรคห่า	16	3.95
ใบตะไคร้ รักษา หวัด แก้อักเสบ สร้างภูมิคุ้มกัน	96	23.70
รวม	405	100.00

จากตารางที่ 4 พบว่า สมุนไพรที่ใช้แทนยาปฏิชีวนะ บอระเพ็ด เพื่อบำรุงร่างกาย มีจำนวน 121 คน (ร้อยละ 29.88)

2. ผลการพัฒนานวัตกรรมการเลี้ยงไถ่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้อง ในการร่วมประชุมระดมความคิด และสนทนากลุ่ม ที่มีนวัตกรรมเป็นความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 5 นวัตกรรม คือ 1) การคัดเลือกพันธุ์ 2) การผสมพันธุ์ 3) โรงเรือนไถ่พื้นเมือง 4) การให้อาหาร และ 5) การรักษาโรค ซึ่ง 1) การคัดเลือกพันธุ์โดยดูจากลักษณะภายนอก ความสมบูรณ์แข็งแรง ไม่จิกตีลูกไถ่ 2) การผสมพันธุ์ใช้ตัวผู้ 1 ตัว ต่อตัวเมีย 5 ตัว 3) โรงเรือนไถ่พื้นเมือง ใช้แบบโรงเรือนที่ทำได้ง่าย วัสดุในท้องถิ่น 4) การให้อาหาร ไถ่พื้นเมืองแรกเกิด

ถึง 2 เดือน ใช้ปลายข้าวผสมกับใบผักตำลึง สับละเอียด และอายุ 2 เดือนขึ้นไป ใช้รำรวมข้าวเปลือกผสมกับต้นกล้วยสับละเอียดและใบผักตำลึงสับ ให้กินวันละ 2 ครั้ง ภาชนะสำหรับใส่น้ำและอาหารใช้สีแดง และ 5) การรักษาโรคใช้สมุนไพรที่มีในท้องถิ่น

3. ผลการนำนวัตกรรมวิธีการเลี้ยงไถ่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การปฏิบัติในจังหวัดหนองบัวลำภู ในส่วนนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีการลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้ไถ่ที่เลี้ยงโตไว ไข่ตก ไม่กระเกร็น ลดค่าใช้จ่ายในการใช้ยาปฏิชีวนะในการรักษาโรคที่เกิดกับไถ่พื้นเมือง เป็นเวลา 1 ไตรมาส ตั้งแต่ 22 มีนาคม 2560 ถึง 21 มิถุนายน 2560

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู มีดังนี้

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันพบว่า จะเลี้ยงแบบปล่อยให้ไก่หากินตามธรรมชาติ อาศัยอยู่ใต้ถุนบ้าน ทำให้เกิดโรคระบาด ส่งกลิ่นเหม็นรำคาญก่อนความเดือดร้อนให้แก่เพื่อนบ้านใกล้เคียงที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากไม่มีการเลี้ยงแบบเป็นระบบ ไม่มีการทำวัคซีนป้องกันโรค เมื่อถึงฤดูกาลโรคระบาดไก่อก็ตายเช่นเดิม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดโรคและการป้องกันโรคไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์ (Department of Livestock Development, 2016) สรุปว่าการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ผู้เลี้ยงควรรู้จักโรคและการป้องกันโรคไก่พื้นเมือง ควรมีการให้วัคซีนป้องกันโรค ผลการศึกษาคั้งนี้การเลี้ยงไก่พื้นเมืองจะเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินตามธรรมชาติและอาศัยอยู่ใต้ถุนบ้าน ให้ผลเช่นเดียวกับการวิจัยของ เกรียงไกรไชยประการ (Choprakarn, 1998) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมืองและไก่ลูกผสมพื้นเมือง พบว่า ไก่พื้นเมืองคือไก่ที่มีการเลี้ยงทั่วไปตามหมู่บ้าน ถูกปล่อยหากินเอง ค่อยๆ เชื้ออาหารตามธรรมชาติ

จากการศึกษาสภาพปัญหา พบว่า การเลี้ยงไก่พื้นเมืองปัจจุบันจะเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ ทำให้เกิดโรคระบาด ส่งกลิ่นเหม็นรำคาญ ก่อนความเดือดร้อนให้แก่เพื่อนบ้านใกล้เคียง ไม่มีการคัดเลือกพันธุ์ส่งผลให้ลูกไก่ที่เกิดมาแคะ ทั้งนี้เพราะเกษตรกรไม่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง สอดคล้องกับ สุขชน

ตั้งทวิวิวัฒน์ (Tangtaweewipat, 1994) ศึกษาปัญหาการเลี้ยงไก่พื้นเมือง พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองขาดความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่พื้นเมือง จึงไม่มีการคัดเลือกพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ผสมพันธุ์แบบเลือดชิด ใช้พ่อพันธุ์คุมฝูงนานเกินไป ใช้พ่อพันธุ์แม่พันธุ์อายุน้อย ไม่มีองค์ความรู้เรื่องการปฏิบัติทางด้านปศุสัตว์การเลี้ยงไก่ที่ดี จึงส่งผลให้เกิดปัญหาด้านผลผลิตไก่พื้นเมืองต่ำ

2. ผลการพัฒนานวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยการมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนานวัตกรรมทำให้เกษตรกรเกิดองค์ความรู้ และได้นวัตกรรมที่เป็นความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 5 นวัตกรรมคือ 1) การคัดเลือกพันธุ์ โดยดูจากลักษณะภายนอกของไก่พื้นเมือง 2) การผสมพันธุ์ ใช้ตัวผู้ 1 ตัว ต่อตัวเมีย 5 ตัว มีคอกผสมพันธุ์ 3) ที่อยู่อาศัย สามารถทำได้ง่าย สะดวก ราคาค่อนข้างต่ำ ทำจากวัสดุในท้องถิ่น 4) อาหาร หาได้ง่ายตามท้องถิ่น คือ ข้าวเปลือก ปลายข้าว รำละเอียด หรือรำหยาบ เมล็ดข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งเศษอาหาร 5) การรักษาโรค ใช้สมุนไพรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น คือ ขมิ้นสด น้ำผึ้ง ตะไคร้ กลัวย่น้ำหว่า ฟ้าทะลายโจรหรือบอระเพ็ด ซึ่งนวัตกรรมที่ได้นี้มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีที่เกี่ยวข้อง ที่ร่วมมือกันสร้างนวัตกรรมนี้ร่วมกัน โดยเป็นนวัตกรรมของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนผลการศึกษาเป็นไปตามแนวคิดของ ทนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ (Koomkhinkam, 1991) ให้แนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นการที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน

ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตาม ประเมินผล และแนวคิดของ Brown & Moberg (1980) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมว่าเป็น กระบวนการซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีอิทธิพล ซึ่งกันและกัน ในการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อ พวกเขาในอนาคตซึ่งอาจจะถูกกำหนดขึ้นมา อย่างเป็นทางการหรือได้รับการสนับสนุนอย่างไม่เป็นทางการ

3. ผลการนำนวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การปฏิบัติ กับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ทั้ง 5 วัตถุประสงค์ มีผลดังนี้

การคัดเลือกพันธุ์ มีเป้าหมายให้นำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยในการคัดเลือกพันธุ์ โดยวิธีดูจากลักษณะภายนอกของไก่พื้นเมือง ดูความสมบูรณ์แข็งแรง ไม่เป็นโรค ทั้งนี้เพราะ ลักษณะภายนอกสามารถทำนายถึงความ สมบูรณ์แข็งแรงของไก่พื้นเมือง สอดคล้องกับ แนวคิดของกรมปศุสัตว์ (Department of Livestock Development , 2016) เสนอวิธีการ คัดเลือกพันธุ์ไก่พื้นเมือง คือ รูปร่างใหญ่ น้ำหนัก โตเต็มที่อายุ 5-6 เดือน เพศผู้หนัก 3.5-4 กิโลกรัม เพศเมียหนัก 2.5-3 กิโลกรัม แข็งแรงและทนทาน ต่อโรคพยาธิ ควรเลี้ยงง่ายในสภาพชนบททั่วไป

การผสมพันธุ์มีเป้าหมายให้นำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้ในการผสมพันธุ์โดยการใช้ตัวผู้ 1 ตัว ต่อตัวเมีย 5 ตัว จัดทำคอกผสมพันธุ์ไว้เฉพาะ โดยผสมพันธุ์ในช่วงเช้าและเย็น จะทำให้น้ำเชื้อ ไก่พ่อพันธุ์มีความแข็งแรง แล้วเว้นระยะ 3-5 วัน ผสมซ้ำสอดคล้องกับแนวคิดของกรมปศุสัตว์ (Department of Livestock Development,

2016) ได้เสนอแนวคิดว่าการผสมพันธุ์ไก่พื้นเมือง เป็นการผสมโดยที่ไก่ตัวผู้และไก่ตัวเมียร่วมคู่ ผสมพันธุ์กันเอง ใช้ไก่ตัวผู้ 1 ตัว ชังรวมในคอกผสม กับตัวเมีย 5 - 6 ตัว

โรงเรียนไก่พื้นเมือง มีเป้าหมายให้นำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างโรงเรียน โดยเป็นแบบที่ทำได้ง่าย จากวัสดุในท้องถิ่น ปลอดภัยจากขโมยและสัตว์ร้ายต่าง ๆ ในการ จัดวางโรงเรียนควรหันหน้าเข้าหาทิศตะวันออก เพื่อลดความร้อนจากแสงอาทิตย์ สอดคล้อง กับแนวคิดของกรมปศุสัตว์ (Department of Livestock Development , 2016) ได้เสนอว่า โรงเรียนและอุปกรณ์การเลี้ยงไก่พื้นเมืองนั้นไม่มี รูปแบบที่ตายตัวแน่นอน ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ ของการเลี้ยง ต้นทุนผู้เลี้ยง โรงเรียนที่ดีควร กันแดดกันฝน ภายในโรงเรียนโปร่ง รักษาความ สะอาดง่าย ป้องกันศัตรูต่าง ๆ ได้ดี ห่างจากที่ฟัก พอสมควร โดยโรงเรียนขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร สูง 2 เมตร ก็จะใช้เลี้ยงไก่พื้นเมือง ขนาดใหญ่ประมาณ 30-40 ตัว สำหรับคอกนอน ควรเป็นไม้กลมไก่พื้นเมืองจะจับคอกนอนได้ดี

อาหาร มีเป้าหมายให้นำภูมิปัญญา ท้องถิ่น มาใช้ในการให้อาหารไก่พื้นเมือง ควรหา ได้ง่ายตามท้องถิ่น สูตรอาหารสำหรับเลี้ยงไก่ พื้นเมืองแรกเกิด จนถึงอายุ 2 เดือน ใช้ปลายข้าว ผสมกับใบผักตำลึงสับละเอียด ในอัตราส่วน 1 : 1 และไก่พื้นเมืองอายุ 2 เดือนขึ้นไป ใช้รำรวม ข้าวเปลือกผสมกับต้นกล้วยสับละเอียด และใบ ผักตำลึงสับละเอียด ในอัตราส่วน 1 : 1 : 2 : 1 โดยให้กินวันละ 2 ครั้ง ภาชนะสำหรับใส่น้ำและ อาหาร ใช้สีแดงหรือสีเหลืองเพื่อกระตุ้นให้ไก่กิน

อาหารได้มากขึ้น ทั้งนี้เพราะปลายข้าวคือแหล่งให้พลังงานในสัตว์ปีก 3,500 กิโลแคลอรี/กิโลกรัม ส่วนต่ำลิ่งเป็นพืชที่มีสารเบตาแคโรทีน เป็นสารกระตุ้นการทำงานของเอนไซม์ที่ซ่อมแซมสารพันธุกรรม รำรวมเป็นแหล่งให้พลังงานมีโปรตีนประมาณ 8-10% ข้าวเปลือก 100 กรัม มีโปรตีน 7% และกรมปศุสัตว์ได้นำส่วนต่าง ๆ ของกล้วยมาวิเคราะห์ พบว่า ต้นกล้วยสดมีน้ำเป็นส่วนประกอบประมาณ 95 เปอร์เซ็นต์ มีโปรตีนคิดจากน้ำหนักแห้ง 2.5 เปอร์เซ็นต์ มีเยื่อใยคิดจากน้ำหนักแห้ง 26.1 เปอร์เซ็นต์ มีแร่ธาตุแคลเซียม โปแตสเซียม ฟอสฟอรัส แมกนีเซียม เหล็ก และสังกะสี อีกทั้งสมุนไพรไม่มีโทษต่อร่างกาย ผลการศึกษาค้นคว้าให้ผลเช่นเดียวกับการศึกษาของ Laosomoon & Jansiriphota (2012) ได้ทดลองใช้สมุนไพรผงใบฝรั่ง ผงกระเทียมและผงสมุนไพรผสมต่อสมรรถภาพการผลิตของไก่ไข่ พบว่า การเสริมผงสมุนไพรผสม 0.1 เปอร์เซ็นต์ ในอาหารมีผลทำให้สมรรถนะการผลิตของแม่ไก่ ทั้งประสิทธิภาพการใช้อาหาร น้ำหนักไข่และอัตราการไข่มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุม

การรักษาโรค มีเป้าหมายให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการรักษาโรค ที่ใช้เป็นประจำคือ ขมิ้นสด ตะไคร้ กล้วยน้ำหว่า ฟ้าทะลายโจรหรือบอระเพ็ด เพื่อรักษาโรคขาเจ็บ ท้องเสีย หวัด วิธีให้ก็จะสับเป็นชิ้นเล็ก ๆ ป้อนให้ไก่กิน ถ้าพืชสมุนไพรตัวไหนขมก็จะผสมน้ำผึ้ง หรือประคบทาภายนอก ทั้งนี้เพราะสมุนไพรมีสรรพคุณเป็นยา

โดยขมิ้นชันมี สารเคอร์คูมิน (Curcuminoids) มีฤทธิ์ลดการอักเสบ ส่วนตะไคร้มีสารเคมีในน้ำมันหอมระเหยที่ออกฤทธิ์แก้ปวด กล้วยน้ำหว่า มีโปรตีนชนิดหนึ่งที่เรียกว่า Tryptophan ซึ่งช่วยในการผลิตสาร Serotonin รักษาแผลในลำไส้ ฟ้าทะลายโจรมีฤทธิ์ลดไข้ ผลการศึกษาค้นคว้าให้ผลสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วรศิลป์ มาลัยทอง (Malaithong, 2004) ได้ศึกษาผลของสมุนไพรเพื่อทดแทนยาปฏิชีวนะและสารเร่งการเจริญเติบโตในไก่ลูกผสมสามสายเลือด ได้แก่ ฟ้าทะลายโจรและขมิ้นชัน ชนิดละ 3 ระดับ คือ 0.5, 1.0 และ 1.5 เปอร์เซ็นต์ ผสมกับอาหารพื้นฐาน พบว่า อาหารที่กินต่อวัน ประสิทธิภาพการใช้อาหารและอัตราการตายไม่แตกต่างกัน ทางสถิติ ($P>0.05$) ทั้งระยะ 0-5 สัปดาห์ และ 6-10 สัปดาห์ แต่มีแนวโน้มว่าการใช้สมุนไพรฟ้าทะลายโจรหรือขมิ้นชันอย่างใดอย่างหนึ่ง จะช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้อาหารของไก่ให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบของการศึกษาค้นคว้า ก่อให้เกิดนวัตกรรมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดหนองบัวลำภู จึงควรนำนวัตกรรมดังกล่าวมากำหนดเป็นระเบียบแนวปฏิบัติ และรูปแบบสื่อต่าง ๆ เช่น คู่มือ แผ่นพับการเลี้ยงไก่พื้นเมือง เพื่อกำหนดนวัตกรรมที่ได้ไปใช้ในท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น

REFERENCES

- Brown, W. B. & Moberg, D. J. (1980). Organizational theory and management : a macro approach. NY: John Wiley & Sons.
- Choprakarn, K. (1998). Indigenous chicken Crossbred chicken: past and future. Bangkok: Thailand Research Fund. (in Thai)
- Department of Livestock Development. (2016). Raising Purebred of Thai native chicken. Bangkok: Ministry of Agriculture and Cooperatives. (in Thai)
- Koomkhinkam, T. (1991). Devopment workshop. Bangkok: Bophip Kanphim Chamkat. (in Thai)
- Laosomoon, P. & Jansiriphota, S. (2012). Ethnoveterinary treatment of native chickens in Ratchaburi Province. Ratchaburi: Muban Chombueng Rajabhat University. (in Thai)
- Malaithong, W. (2004). Production of organic chicken using medicine herbs. Chaingmai: Maejo University. (in Thai)
- Simaraks, S., Kerdsuk, V., & Kroeksakul, P. (2015). Outcome of Thai indigenous chicken deveiopment of small-scale farmer in northeastern region in the past. Bangkok: Thailand Research Fund. (in Thai)
- Tangtaweewipat, S. (1994). Poultry management. Animal Science, Faculty of Agriculture Chiang Mai University. Chiang Mai: Chiang Mai University. (in Thai)